

Title	Tre litterære stemmer fra Bornholm
Author(s)	Schou, Lise
Citation	IDUN – 北欧研究 –. 2025, 25, p. 173-184
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/100759
rights	
Note	

The University of Osaka Institutional Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

The University of Osaka

[Research Note]

Tre litterære stemmer fra Bornholm

Lise Schou

Indledning

Der er sikkert ikke mange, der er uenige i at Bornholm er noget helt specielt, både geografisk, historisk og sprogligt. Under min opvækst på øen tænkte jeg ikke videre over dette forhold, men nu hvor min egen fysiske afstand til Bornholm er blevet meget længere eftersom jeg bor i Tokyo, er jeg blevet mere bevidst om øens særpræg. Jeg føler også en tæt tilknytning til øen jo ældre jeg bliver.

Derfor blev jeg interesseret i at undersøge, hvordan Bornholm er repræsenteret på det litterære Danmarkskort. *Bornholms Stemme* er navnet på både en hedengangen lokal radiostation og en anmelderrost film, men hvordan lyder den bornholmske stemme i skønlitteraturen? Er der særlige kendetegn ved den litteratur, der udspiller sig på Bornholm og som er skrevet af forfattere med tilknytning til øen? Hvilken rolle spiller øens natur og geografiske placering for de her valgte fortællinger?

Hjemstavnsliteratur

Hjemstavnsliteratur defineres i Gyldendals Litteraturreksikon som ”enhver digtning, hvor forfatterens hjemstavn – dens natur, mennesker og miljøer – udgør såvel forudsætninger som stof”. Og videre i Gads Litteraturreksikon ”forfatteren skal have stærke relationer til området qua opvækst eller familierelationer”¹. Denne retning så dagens lys omkring begyndelsen af 1900-tallet² og dens fremmeste repræsentanter var Johannes V. Jensen, Martin Andersen-Nexø og Jeppe Aakjær, hvis digtning udspillede sig hhv. Himmerland, Bornholm og Jylland.

Omkring 100 år senere, nemlig i begyndelsen af det nye årtusind, ses en ny bølge af hjemstavnsliteratur. Populære forfattere som Helle Helle (Lolland), Erling Jepsen (Sønderjylland), Knud Romer (Lolland-Falster), Dennis Gade Kofod (Bornholm) og mange flere skriver ”aktuelle bøger, der på den anden side handler om og udspiller sig i miljøer, som er ved at være fortid”³. Alligevel er den ny hjemstavnsprosa hverken nostalgisk

¹ Svendsen, 2009

² <https://denstoredanske.lex.dk/hjemstavnsdigtning>

³ Svendsen, 2009

eller sentimental. ”Det er klart, at enhver roman, der beskæftiger sig med slægt, hjemstavn og rødder er i fare for at blive nostalgisk, men jeg synes, det er karakteristisk for den danske hjemstavnsliteratur, at den ikke er – og heller ikke historisk har været – reaktionær og sentimental”, udtaler professor Anker Gemzøe i en artikel i Information⁴.

Denne anden bølge af hjemstavnsliteratur eksisterer fortsat og trækker tråde til i dag. Professor i litteratur Anne-Marie Mai peger på, at der er ”en sammenhæng mellem globaliseringen og forfatternes interesse for lokalsamfundene. Det lokale erstatter det nationale”. Endvidere hedder det i samme artikel, at denne form for litteratur er en ”lokaliseret reaktion på globaliseringen.” Hjemstavnsliteraturen er altså ikke en døgnflue, men et langvarigt fænomen, og måske for at markere den ændring, der er foregået fra at være litteratur om samfundsforhold til i udpræget grad at handle om individet, foreslås det at begrebet *hjemstavnsliteratur* ændres til *lokallitteratur* eller *udgangspunkt-litteratur*⁵.

Værkerne i denne artikel

I det følgende ser jeg nærmere på *Bornholmer Noveller* (1913) af Martin Andersen-Nexø, *I familiens skød* (1982) af Jens Michael Schau og *Nexø Trawl* (2007) af Dennis Gade Kofod. Andersen-Nexø og Gade Kofod repræsenterer hver især hhv. første og anden bølge af hjemstavnsliteratur. Schaus debutroman placerer sig midt imellem. Værkerne er valgt fordi de hver især er et godt udtryk for den periode, de er skrevet i og fordi jeg ønskede at se på værker med en vis tidsmæssig spredning. Trods deres forskellige form har alle tre værker det til fælles, at de kan læses som det litteraten Erik Skyum-Nielsen kalder ”det mere eller mindre fikionaliserede dokument”⁶.

Bornholmer Noveller

Martin Andersen-Nexø (1869-1954) flyttede som 8-årig til Bornholm, hvorfra hans far stammede. Som ganske ung arbejdede han som røgterdreng og havde derefter en række forskelligartede jobs, før han debuterede som forfatter i 1898. Hans forfatterskab spænder vidt - romaner, rejseskildringer, drama, men Bornholm forblev en stadig inspirationskilde for forfatteren, uden tvivl fordi han tilbragte sine formative år der og det, han oplevede i disse år, havde efterladt sig et dybt indtryk. I 1911 og 1913 udkom hhv. *Barndommens Kyst* og *Bornholmer Noveller*, der hver indeholder 10 fortællinger fra Bornholm⁷. Sven Møller Kristensen har samlet et udvalg af disse bornholmske fortællinger i *Bornholmernoveller*

⁴ Sørensen, 2008

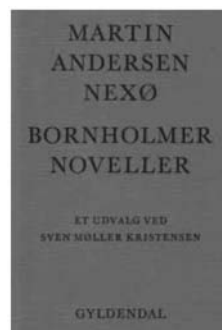
⁵ Washuus, 2019

⁶ Skyum-Nielsen, 2009

⁷ Forfatterweb <https://forfatterweb.dk/oversigt/znexoe00>

(1967) og det er denne udgave, jeg tager udgangspunkt i her. I sit efterord sammenligner Møller Kristensen novellerne med Johannes V. Jensens *Himmerlandshistorier*. ”Nexøs Bornholmer-fortællinger kan ses som en pendant til Johs. V. Jensens Himmerlandshistorier. (-) De havde samme tilknytning til hjemegnen, det samme nære forhold til jorden, naturen, håndens arbejde, den samme kærlighed til de almuefolk de havde lært at kende som børn, tildels den samme viden om dem”⁸.

Et samlende tema er beskrivelserne af ganske almindelige småkårsfolk på Bornholm, men fortællingerne spænder vidt. Fra samfundskritik (*Lønningsdag*) til skæbnefortælling (*Skæbne*), fra kærlighedsromance (*Bigum Træben*) til antropologisk beskrivelse (*Et efterslæt*). Flere af novellerne er også et vemodigt tilbageblik på en svunden tid (*Gravhøjen*, *Græsmerkens sang*). Ligeledes er religionskritik også et underliggende tema (*To brødre*), ligesom et par af novellerne er opbyggelige moralske fortællinger om, hvordan de allersvageste og nedgjorte rejser sig og ved at ændre adfærd og blive herre over deres egne handlinger får retfærdighed til sidst (*Frænke*, *Hovsmeden fra Dyndeby*). En enkelt af novellerne er en skøn lovprisning af forskellighed, livsglæde og poesi (*Bigum Træben*).

Omslag (fra E-reolen)

Martin Andersen-Nexø demonstrerer sit store lokalkendskab ved at lade Bornholms geografiske særtræk få stor betydning i historierne. Menneskene er formet af og afhængig af den natur, der omgiver dem. Dette gælder selvfølgelig først og fremmest fiskerne, der er fuldstændigt bundet til havet omkring dem. Men også småkårsfolkene, der kan forsøge deres spartanske levevis, når de bjerger gods fra skibe, der er forlist i stormen (*Når nøden er størst*). Granit og stenbrud findes kun på Bornholm og fortællingen om det slidsomme arbejde, der udføres der, udfoldes hjerteskerende i *Lønningsdag*. Den sandede jordbund på Sydbornholm gør markerne til *det løse sand*, som vanskeliggør godt udbytte (*Skæbne*). Naturen skildres ofte som grum og ødelæggende, som noget personer ikke kan ændre på – i modsætning til deres levevilkår og forhold til andre mennesker, som Andersen-Nexø igen og igen viser sagtens kan og bør ændres. De underjordiske^{9&10}, som på Bornholm har

⁸ Bornholmer-noveller, efterord ved Sven Møller-Kristensen, side 604

⁹ Den mest kendte er nok Krølle-Bølle, som også er kendt blandt ikke-bornholmere.

¹⁰ Der er lavet antropologisk feltarbejde om de underjordiske på Bornholm

<https://videnskab.dk/kultur-samfund/underjordiske-vaesner-paa-bornholm-er-maaske-vores-forfaedre/>

et helt specielt udseende og ditto levevis, optræder i flere af fortællingerne (*Et efterslæt*, *Gravhøjen*). De underjordiske repræsenterer alt det irrationelle i folkesjælen, det som forhindrer folk i at gøre op med deres fortvivlede levevilkår.

Her er også vemodige tilbageblik på barndommen (*Gravhøjen*, *Græsmarkens sang*). Den fraflyttede vender tilbage til øen og genoplever sin barske barndom, dvæler nostalgisk ved de mange forandringer, der uvægerligt har fundet sted, men er qua sine egne erfaringer nu i stand til at se fortiden og personerne fra dengang i et andet lys.

Et andet markant træk ved fortællingerne er den hyppige brug af bornholmsk dialekt¹¹. Hovedpersonerne drikker *en syp*, tager på *sjøen*, *sjævsar* (*Skæbne*), en person er *kræjnd* (*Et efterslæt*), eller *en nørl* (*Skæbne*), ”en *riællere* unge” (*Døden*), fortælleren bliver en *sysselhorra* efter sin konfirmation (*Idioten!*). Det er nok tvivlsomt om Martin Andersen-Nexø talte bornholmsk, men han har i al fald haft øre for det, og bruger de bornholmske ord på en helt naturlig måde. På den måde er han helt i tråd med andre af datidens forfattere, der dialekt i deres historier. I en artikel om jysk som litteratursprog skriver dialektforskeren Inge Lise Pedersen således: ”Naturalisme og realismen førte naturligt til at en række dialektord tages i brug som en del af miljøskildringen”¹².

Nexø er solidarisk med sine hovedpersoner, der er mange outsiders og særlinge i historierne, og ved at lade dem tale bornholmsk viser det, at han anerkender dem og deres levemåde, eksistens og kultur. Dialekten bliver et bevidst litterært greb til at give historierne mere autenticitet, men det giver også en følelse af noget oplevet – at han skriver det som han huskede, at det blev sagt. Samtidig kan man også få følelsen af, at han ikke kun skriver **om** bornholmere, men også **til** bornholmere, for det er nok de færreste *førdere*¹³, der ville kunne gennemskue betydningen af disse bornholmske ord.

Særligt novellen *Lønningsdag* gør et dybt indtryk. Det er en grum historie om arbejderne i et stenbrud, som må se langt efter deres lønningspose, da ejeren, efter tilskyndelse fra sin forkælede søn, vælger at bruge pengene på et spil l’hombreparti på hotellet i byen. Man kan næppe forestille sig et mere fysisk slidsomt arbejde end netop stenhugger. Beskrivelsen af arbejderne, deres familier og de kummerlige leveforhold er detaljeret og trækker tråde til *Pelle Erobreren*, hvor de næsten slavelignende forhold for datidens arbejdere også blev skildret. Det er nærliggende at formode at fortællingen bygger på erfaret stof. Martin Andersen-Nexø far var stenhugger og selvom Bornholm ikke nævnes specifikt, var

¹¹ Bornholmsk dialekt er en del af den østdanske dialekt, der tales på øen samt i Skåne, Halland og Blekinge.

¹² Pedersen, 2011

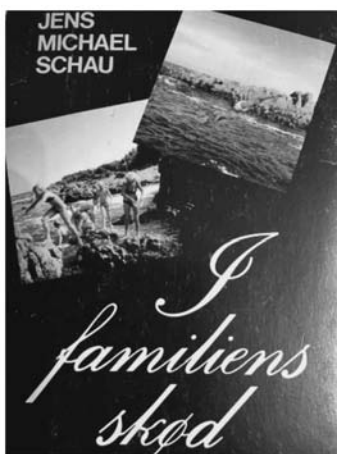
¹³ Bornholmsk ord for en person, der kommer fra det øvrige Danmark, altså en ikke-bornholmer.

Bornholm det eneste sted i Danmark, hvor der fandtes stenbrud. Disse var i aktiv brug helt frem til 1960'erne.

Novellerne er skrevet på et tidspunkt, hvor Martin Andersen-Nexø ikke længere boede på Bornholm. Alligevel er der en forbløffende detaljerigdom i alle fortællingerne. Den bornholmske natur og den ditto folkesjæl beskrives levende og medrivende, og brugen af dialekt er med til at give historierne et autentisk præg.

I familiens skød

Jens Michael Schau (1948-) er født og opvokset på Bornholm. Senere uddannet psykolog. *I familiens skød* er hans debutbog, som udkom i 1982. Han har siden skrevet radio- og tv-spil, noveller og romaner. Romanen foregår på Bornholm og udspiller sig i to lag. Det ene er en nutidig, hvor den fra øen fraflyttede hovedperson er tilbage på sommerferie. Det andet er et tilbageblik på barndom og ungdom og opvæksten i en lægefamilie i Rønne.

Bogens omslag (privat foto)

Skildringen af barndommen fokuserer især på det stærke forhold til moderen, og det ditto komplicerede til faderen, som ofte praktiserer fysisk afstraffelse. Hovedpersonen, Morten, er så at sige fanget mellem forældrene, idet faderen føler at der ikke er plads til ham efter at Morten er kommet til. Omvendt har Morten svært ved at leve op til faderens krav om ”at være en rigtig dreng”, og når han mislykkes med det, går det ud over hans mor. Der er fine skildringer af den tryghed og det tilhørsforhold, han trods alt oplever og har til sin store familie (tre halvsøstre og en halvbror)¹⁴.

I den nutidige del er Morten studerende i København, men historien udfolder sig i den sommerferie, hvor han har inviteret en veninde til at tilbringe nogle dage i familiens sommerhus på Nordbornholm, hvor han har opholdt sig alene det meste af ferien. Familien ser veninden som en potentiel svigerdatter, men for Morten bliver venindens besøg en anledning til at revidere sit syn på sig selv og sin familie. Han bliver bevidst om, hvor fremmed han føler sig overfor sin familie og gennemlever en følelse af eksistentiel ensomhed.

¹⁴ Schau (1982): 69

Ensomheden lindres dog af hans oplevelser i naturen, af klipperne, svømme- og kajakture i Østersøen, som kobler ham til fortiden og forstærker de bånd, han har til sin familie. Det er på klipperne at han føler sig mest forbundet med sin familie – ”det har vi her, skal ingen tage fra os”¹⁵. Den bornholmske natur er et helle, hvor forventninger og presen tid forsvinder. Men alene i mørket får naturen et helt andet udtryk, ”himmelrummet virker skræmmende og får mit liv og hverdag til at tage sig ud som en skrøbelig konstruktion”¹⁶. Naturen puster til den underliggende følelse af forvirring og rastløshed, han har. Da Morten endelig får lettet sit hjerte til veninden, både om sin families urealistiske forventninger til en svigerdatter og sin første homoerotiske oplevelse, og indser, at han er på vej et nyt sted hen, ser han den omgivende natur, han er så fortrolig med, i et helt nyt lys. ”Min barndoms klippegrund jeg løber igennem denne morgen er glædelig på en ny måde”¹⁷. Den bornholmske natur bliver dermed et billede på hans følelser, hvor naturen opleves forskelligt alt efter hans sindsstemning.

Efter gymnasiet flytter Morten og hans venner til København for at studere, men her har de dog svært ved at føle sig rigtigt hjemme. Deres årlige sommerophold på Christiansø¹⁸ bliver derfor en kærdkommen lejlighed til både at dyrke naturen og deres venskab. Sommerlivet på Christiansø hvor de fastboende, tilrejsende hytteboere og teltliggere holder liv i gamle traditioner som fem-møde på kroen og bal til harmonika-musik både inden- og udendørs, er en helt speciel kultur, som beskrives uhyre præcist. Men ligesom hos Andersen-Nexø er lokaliteter som ”Flisen”, Månen”, måske for lokale til at de kan forstås af alle. Det er også på øen, at Morten møder Louise, en væverske, der serverer på kroen i sommerperioden. Han er fascineret af hendes naturlighed, ikke mindst fordi ”hun talte med rigtige bornholmske ord uden at være flov over det”¹⁹. En flovhed, Morten måske har følt i København og som har gjort det svært for ham at føle sig godt tilpas. Andetsteds i teksten er der også en lille reference til bornholmsk sprogbrug, ikke dialekten som sådan, men ordet ”ovrefra”²⁰. Det er et flittigt brugt ord, som betegner personer, som ikke er bornholmere, tilflyttere.

At vokse op og løsrive sig fra familie, barndom og trykke rammer med alt hvad det indebærer af tvivl, ensomhed og forvirring er en ofte fortalt historie. Når dette foregår på en ø eller som her, Bornholm, får denne overgang en ekstra dimension. Adskillelsen er

¹⁵ Schau (1982) : 80

¹⁶ Schau (1982) : 117

¹⁷ Schau (1982) : 128

¹⁸ Danmarks østligste ø, som har 91 indbyggere.

¹⁹ Schau (1982) : 96

²⁰ Schau (1982) : 43

håndgribelig, når et hav skal krydses, og turen med færgen bliver en rejse i sig selv. Det bliver en mere skelsættende begivenhed fordi man ved, at det bliver sværere at ses, og forholdet til familien bliver derfor definitivt ændret. Sprogligt bliver det også en rejse, fra den bornholmske dialekt til rigsdansk. Der kan være en vis flovhed forbundet med dialekt, hvorfor de fleste nok – bevidst eller ubevidst vil forsøge at nedtone den.

Romanen beskriver rigtigt godt, hvordan Morten oplever en følelse af hjemløshed og rodløshed de første år i København. Han føler, at Bornholm og familien som ”et helle, jeg altid kunne vende tilbage til, når tingene i København blev for vanskelige, var taget fra mig”²¹. Han har forladt Bornholm, det er ikke længere ”hans”, men han har ikke fundet sit nye hjemsted, og hans usikkerhed omkring sin egen seksualitet forstærker denne følelse ”der blev mindre og mindre, der bandt mig her og færre der der havde brug for mig, og hvad havde jeg at sætte i stedet?”²²

I takt med at Morten finder sig selv, bliver bevidst om sin egen seksualitet og sit noget problemfyldte forhold til familien, får Bornholm også en anden plads, ”der er ikke mulighed for at forstå den tiltrækning som stedet havde på mig engang” (Chr.Ø)²³, og videre ”..... virker den engang så fortrolige by fremmed, ja næsten fjendtlig. Barndommens angstfrie univers er forsvundet”²⁴. Øen er ikke længere et trygt tilflugtssted eller et fristed for ham. Hans egen udvikling har gjort, at øen nu har mistet sin særlige position i hans indre. Den er forvandlet til et sted som alle andre.

Den bornholmske natur har en fremtrædende plads i denne fortælling, både når hovedpersonen er alene og når han er sammen med sin familie. Hans sindsstemning afspejles i hans oplevelse af naturen. Beskrivelsen af hovedpersonens udvikling får en ekstra dimension fordi denne udvikling også medfører et ændret syn på familie, Bornholm og den bornholmske dialekt.

Nexø Trawl

Dennis Gade Kofoed (1976 -) flyttede som 8-årig til Bornholm, hvor hans forældre havde forpagtet et hotel. Han voksede således op på den sandede del af Bornholm, i nærheden af Nexø, som også har lagt navn til en af hans romaner. Han debuterede i 2005, og har siden udgivet romaner, børnebøger og rollespil. Efter nogle år i København er han nu bosat på Bornholm. *Nexø Trawl* er fra 2007.

²¹ Schau (1982): 126

²² Schau (1982): 127

²³ Schau (1982): 104

²⁴ Schau (1982): 127

Titlen hentyder til et vodbinderi på Nexø Havn, men faktisk spiller det ikke den store rolle i handlingen. Det gør Nexø og hele Østbornholm derimod. Her vokser Thomas, historiens egentlige hovedperson, og fortælleren op sammen og former et tæt venskab. Ligesom *I familiens skød* udfolder historien sig på flere forskellige tidspunkter, nemlig 1947, 1974, 1990'erne og en nutidig del (2004), hvor fortælleren ser tilbage sit liv med Thomas.

Bogens omslag (privat foto)

”Jeg elsker Bornholm i dag, næsten ukritisk er min kærlighed”²⁵ siger fortælleren, da han som voksen er tilbage på øen. Hele fortællingen om opvæksten på øen er gennemsyret af denne kærlighed, som bl.a. giver sig udtryk i yderst detaljerede og følsomme stedsbeskrivelser, som f. eks. i denne beskrivelse af Hammershus. ”De røde klipper i det sidste lys fra solen der går ned lige foran os; den er væk bag klippevæggen, der stikker op af hullet i havet. Den lille lagune er skrigende blå, klippernes kvarts gør alt levende”²⁶. Det er dog først som voksen at denne følelse erkendes og udtrykkes.

Som teenagere oplever de to drenge stor kedsomhed, og det er denne kedsomhed, der driver dem ud i forskellige former for misbrug, som får voldsomme konsekvenser. De starter med alkohol, fordi ”kedsomheden fortrak sig, mens de drak.”²⁷, men det udvikler sig til udforskning af alle slags rusmidler²⁸ – alt sammen for at holde den følelse på afstand. Thomas skriver i et brev ”jeg forbander den skide kedsomhed, den mangel på plads vi lever med”²⁹. For drengene opleves den naturlige afgrænsning, som øen udgør, som en slags indespærring, en af- og begrænsning af deres udfoldelsesmuligheder: ”Øen er ikke stor nok til at jeg kan slippe væk længe nok, kedsomheden kommer”³⁰. Længslen efter noget andet, efter nogle, der forstår en, bliver forstærket af at være geografisk isoleret og end ikke det stærke venskab mellem drengene kan fortrænge denne følelse. De føler dog et nyt slags fællesskab i musikken ”vi tog musikken på os som tøj og liv, vi var med i noget, der var

²⁵ Kofod (2007): 88

²⁶ Kofod (2007): 122

²⁷ Kofod (2007): 106

²⁸ Kofod (2007): 143

²⁹ Kofod (2007): 120

³⁰ Kofod (2007): 110

større end Bornholm”³¹.

I de menneskelige relationer mærkes den geografiske begrænsning også. Thomas og fortælleren er raget uklar med en drengebande og andre i byen, og det gør, at de ikke kan vise sig i byen, men må holde sig under radaren. Det er simpelthen ikke muligt på en ø at opsøge noget nyt eller danne andre venskaber, for det menneskelige udbud er begrænset. Derved bliver følelsen af at føle sig udenfor forstærket i et lille samfund.

Man kunne sagtens forestille sig at kedsomheden ville føre til stilstand og apati, men drengene er faktisk uhyre aktive uden at de dog er sig rigtigt bevidste om hvad de gør og hvor dejligt det er. Bogen er fuld af fantastiske beskrivelser af deres oplevelser på klipperne, i havet, på stranden. Der er svømmetur; ”vi svømmer udad, vi svømmer stormen i møde. Det er ikke første gang vi gør det, (-). Selvfølgelig er det en konkurrence om, hvem der tør svømme længst ud”³². Der er ophold i en hjemmelavet hule; ”Han bor i en hule. (-) Han har ryddet hule, nu fylder han den med lamper”³³. Der er camping ved Hammershus; ”Bag os ligger borgruinen. Vi bliver her, vi kan sove her, kun med tæpper, (-) når først den sidste bus er kørt, er der for langt at gå, alle steder bliver langt væk i mørket”³⁴. Alle er det oplevelser på og med øen, som er med til at forme dem. De *bruger* så at sige øen på trods af deres frustration over at være på den.

I forhold til *I familiens skød*, der kun følger Mortens udvikling, udfoldes der i *Nexø Trawl* også historierne om Thomas’ far Esben og nogle af drengenes venner. Ved således at kigge længere bagud bliver den dertilhørende historie om fiskeriet og Nexøs storhed og fald ubesværet vævet ind i fortællingen, og det bliver dermed også en historie om stedets betydning for de mennesker, der bebor det.

For både Esben, Thomas, fortælleren og deres venner har øen sin helt egen tiltrækning. Nok længes de væk, *ovrefra* synes eventyrligt – en mulighed for udvikling og nye bekendtskaber, men alligevel vender de tilbage; ”Nexø er en kæmpe magnet, og jeg er et lille stykke metal”³⁵. Vennen Klaus er den ærligste, når han siger at ”han ikke vil væk, han kan ikke få sig selv til at flytte fra øen”³⁶. Øen bliver deres holdepunkt, som igen og igen tager imod dem uden forbehold ”Bornholm bliver her, det kan du stole på”³⁷.

Trods deres modvilje mod øen erkender de alligevel den tryghed, de føler på øen; ”Der er

³¹ Kofod (2007): 85

³² Kofod (2007): 129

³³ Kofod (2007): 151

³⁴ Kofod (2007): 122

³⁵ Kofod (2007): 159

³⁶ Kofod (2007): 124

³⁷ Kofod (2007): 145

hjerteslag i Østersøen, nu kan jeg høre det. Det sætter sig i øen. Jeg er sikker her”³⁸.

Nexø Trawl er både en slægts- og udviklingsroman, som samtidig fortæller historien om fiskeriets betydning for Nexø. Den giver et godt indblik i hvordan den geografiske begrænsning, som en ø er, føles for den rastløse teenager, ligesom naturens betydning for øboerne også er indgående beskrevet.

Konklusion

Alle tre værker giver indtryk af at være skrevet på baggrund af noget oplevet og de har endvidere det fællestræk at de er skrevet på tidsmæssig afstand af det oplevede, og for Andersen-Nexø og Schaus vedkommende, også på en fysisk afstand.

Naturen og Bornholms geografiske særpræg spiller en stor rolle i alle fortællingerne. Naturen er tæt på og den er så at sige en del af hverdagslivet, også selvom personerne ikke har deres udkomme fra den. Der er tidsmæssig forskel på oplevelsen af naturen; personerne i Martin Andersen-Nexøs fortællinger oplever naturen som grum, hvorimod personerne i de andre værker aktivt bruger naturen til rekreative formål. Deres følelser afspejles ligeledes i naturen.

Tematikken i værkerne er opvækst – barndom og ungdom – og selvom det foregår i en meget lokal kontekst, er det relaterbart for alle. Imidlertid føles problemstillingerne stærkere og personerne mere presset af dem pga. den geografiske afgrænsning. Adskillelsen føles stærkere når den fysiske afstand til familien og barndomslandet er længere og ydermere er adskilt af hav.

Martin Andersen-Nexø indfletter den bornholmske dialekt, ligesom mange af datidens forfattere også brugte dialekt i deres værker. Et sådant sprogligt særkende forekommer ikke i de to andre værker, hvor der højst anes en flovhed over dialekten. Værkerne er på den måde ganske tidstypiske.

Værkerne har tidstypiske træk, men fælles for dem er de tager udgangspunkt i Bornholm og lader en alment genkendelig historie udfolde sig der. De er hver især gode eksempler på udgangspunkt-litteratur.

³⁸ Kofod (2007): 139

Three Literary Works from the Island of Bornholm

Summary

Lise Schou

This paper examines three books set on the small island of Bornholm in the Baltic Sea to see whether the island has a distinct literary voice.

There is a long tradition for so-called homeland literature in Denmark. The first such literature was published around the beginning of 20th century by some of Denmark's most renowned authors. About 100 years later a new wave of homeland literature appeared with stories set in different parts of Denmark.

Bornholmer Noveller is a collection of short stories by Martin Andersen-Nexø, who spent his childhood on Bornholm and who later became famous for his homeland fiction. The stories in this collection, written 1910-1913, describe the lives of ordinary people, how they struggle in harsh environment of the remote island. The dialect of the island as well as the unique nature there are important features of the stories.

Ifamilien skød (1982) by Jens Michael Schau is a coming-of-age book, telling the story of how the main character grew up and later – as a young man living in Copenhagen – how he feels both connected with and estranged from his family during a visit back on the island.

Nexø Trawl (2007) by Dennis Gade Kofod focuses on the friendship between two teenagers who feel confined by the geographical limitations of the island. It also tells the story of their parents and friends as well as describing nature and how it is enjoyed by the boys.

Although not memoirs, there seems to be a strong element of drawing on own experiences in all three books. The special features and the dialect of the island play an important role in the stories, but although taking place in a micro universe they all tell a universal story.

Referencer

- Andersen Nexø, Martin. 2017. *Bornholmer Noveller* (v/ Sven Møller Kristensen) (elektronisk udgave). København: Gyldendal.
- Kofod, Dennis Gade. 2007. *Nexø Trawl*. København: Rosinante.
- Pedersen, Inge Lise. 2011. "Jysk som litteratursprog", *Vejen Kunstmuseums skrift* i anledning af 150 års fest for Nielsen Hansen Jacobsen.

- Schau, Jens Michael. 1982. *Ifamiliens skød*. København: Gyldendal.
- Skyum-Nielsen, Erik. 2009. "Gå tilbage, men aldrig til en fuser", *Information* den 31. december.
- Svendsen, Erik. 2009. "Dansk hjemstavnsdigtning anno 2008 – Om Jens Smærup Sørensens *Mærkedage*", *Tijdschrift voor Skandinavistiek* vol. 30. Rijksuniversitet Groningen.
- Sørensen, Rasmus Bo. 2008. "Fokus på hjemstavnen", *Information* den 28. august.
- Washuus, Dorte. 2019. "I en global verden søger litteraturen hjem", *Kristeligt Dagblad* den 15. november.